

VICTORIA BUȘMACHIU

Institutul de Filologie
(Chișinău)**STRATIFICAREA FUNCȚIONAL-
STILISTICĂ A LEXICULUI LIMBII
ROMÂNE****Abstract**

Between lexical units of language there are differentiations of value and frequency, lexis of language differentiates itself from the stylistic and functional viewpoint. Language lexical system differentiates itself on the temporal axis: archaic-neologic, territorial axis: literary-regional, social axis: literary-argotic, professional, jargon and stylistically.

Keywords: lexicology, stylistic and functional stratification of lexis, neologism, archaism, idiom, professionalism, slang, jargon, vulgar words, stylistic mention, term, fundamental vocabulary, supplementary vocabulary.

A devenit deja un fapt arhicunoscut teza că totalitatea cuvintelor care există și care au existat cândva într-o limbă oarecare formează sistemul lexical al acesteia, iar disciplina care studiază componenta lexicală a unei limbi poartă numele de lexicologie (termen împrumutat din fr. *lexicologie*, format din substantivele grecești *lexis* „cuvânt” și *logos* „știință; teorie”). Sistemul lexical al limbii române este constituit din două subsisteme inegale ca mărime și importanță: *vocabularul fundamental* (sau fondul lexical principal, esențial, curent, comun, reprezentativ), care cuprinde cuvintele cele mai uzuale, cunoscute și folosite de toți vorbitorii limbii române literare (cca. 1500 de cuvinte), indiferent de nivelul instruirii, profesie, vârstă, sex, regiune, confesiune etc.; și *masa vocabularului* (sau fondul lexical auxiliar, periferic, suplimentar, secundar, disponibil) ce cuprinde cuvintele cunoscute și folosite de anumiți vorbitori în anumite domenii de activitate. Masa vocabularului reprezintă aproximativ 90% din totalul cuvintelor și este compusă din: arhaisme; regionalisme; elemente de jargon și de argou; neologisme; termeni tehnici etc. În lexicul unei limbi există diferențieri de valoare și de frecvență, adică lexicul unei limbi se diferențiază din punct de vedere funcțional și stilistic. Când vorbim de stratificarea funcțional-stilistică, avem în vedere că sistemul lexical al limbii se diferențiază pe axa temporală: arhaic-neologic; pe axa spațială: literar-regional; pe axa socială: literar-argotic, profesional, de jargon etc. și din punct de vedere stilistic: vocabularul marcat stilistic-vocabularul neutru din punct de vedere stilistic. La întocmirea registrului de cuvinte al oricărui dicționar se iau în considerare tocmai acești parametri ai sistemului lexical. Sub aspectul *diferențierii temporale*, adică pe axa temporală, vocabularul include un strat lexical **neologic** care se opune, din punct de vedere stilistic, unui strat lexical arhaic. În linii generale, am putea constata că în evoluția sa lexicul românesc a parcurs două etape distincte în procesul ei de neologizare: o primă etapă ține de evoluția lexicului până

în secolul al XVIII-lea, aceasta fiind etapa de consolidare și îmbogățire cantitativă cu împrumuturi slave, germanice, turcești, grecești, maghiare etc. (N. Felecan), în timp ce a doua etapă se referă la procesul de modernizare și de îmbogățire masivă a lexicului românesc ce a început în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Din momentul afirmării Școlii Ardelene, asimilarea neologismelor s-a realizat într-un ritm deosebit de dinamic, îmbogățind și rafinând mijloacele de expresie. „Vârsta neologismelor” relativizează acest grup de cuvinte, căci sub denumirea de „nou” se ascund cuvinte adoptate de limba română abia în ultimii 10, poate chiar numai 5 ani (*computer, cip, site*), cât și cuvinte care au câteva zeci de ani (*tehnică*), o sută de ani (*telefon*) sau chiar 350 (*cometă, monarhie, tiran*) – introduse în limba română, prin scrierile lor, de către M. Costin, D. Cantemir, I. Neculce. Termenul „neologism” cunoaște două accepții: în sens larg, este neologism orice cuvânt nou, împrumutat sau creat prin mijloace interne; iar în sens restrâns, numai cuvântul străin, împrumutat la o dată nu prea îndepărtată. Prin urmare, neologisme propriu-zise ar putea fi calificate doar „cuvintele împrumutate în perioada de timp acoperită de conceptul limbă română contemporană și despre care vorbitorii au conștiința că sunt cuvinte noi. Un cuvânt este neologism atâta timp cât este simțit ca o noutate. Cu cât un cuvânt se învechește și are circulație largă, cu atât se pierde aspectul său de inovație” (Iordan et alii 1978, 310). Pornind de la situația existentă în lingvistica romanică din Occident, unii savanți români disting două categorii opuse de unități de vocabular: lexicul moștenit și lexicul savant, prin ultima sintagmă avându-se în vedere, de asemenea, cuvintele noi, împrumutate din unele limbi străine, în marea lor majoritate, pe cale livrescă, odată cu obiectele și noțiunile denumite. În cele ce urmează susținem părerea ca termenul neologism să fie utilizat numai pentru cuvintele împrumutate recent din alte limbi sau derivate în interiorul limbii române, iar cuvintele care au intrat în limbă de câteva sute de ani sau de câteva zeci de ani este indicat să fie numite cuvinte savante, așa cum se procedează în lingvistica din Europa (Bahnaru 2008, 126). Neologismele limbii române aparțin atât limbii literare standard, cât și tuturor variantelor funcționale, în care apar terminologii speciale proprii fiecărui domeniu de activitate. Foarte multe anglicisme și americanisme se întâlnesc în stilul publicistic și cel științific, aceste stiluri funcționale fiind cele mai deschise împrumutului neologic. Împrumuturile pot fi: 1) necesare (termeni care nu au echivalente românești: *design, feedback, hardware, management, marketing, sponsor, copy-right, best-seller, cameraman, disk-jockey, mass-media, surfing, fast-food, living, cash* etc.) și 2) livrești (includ termeni ce dublează cuvintele românești: *hit, job, juice, shop, show, top* (pentru *șlagăr, serviciu, suc, magazin, spectacol, clasament*) sau cu valoare stilistică: *a badina* „a glumi”, *sensiblerie* „sensibilitate excesivă”, *cariant* „culoare vie”, *afolat* „înnebunit”, *eclatant* „stralucitor”, *froasat* „ofensat”. Cele mai supărătoare sunt împrumuturile care dublează cuvinte românești doar din „snobism lingvistic”, numite de regulă *cultisme* (*a demara, a stopa, vizavi, a disipa, a oculta, a se deroba* etc.). În funcție de momentul intrării lor în limbă, de frecvența utilizării lor și de diversitatea categoriilor de vorbitori care le folosesc, neologismele se adaptează fonetic și morfologic la structura limbii române, mai mult sau mai puțin sistematic. Cuvintele neologice încă neadaptate se numesc **barbarisme**, iar împrumuturile neologice care sunt păstrate intenționat cu forma și sensul din limbile de origine sunt numite **xenisme** (fr. *xénisme*, format din pref. *xén-* „străin; parazit” și suf. *-ism*): *Bildungsroman* (germ.), *muchacho* (sp.), *allegro* (it.), *weekend* (engl.). **Arhaisme**

(gr. *arhe* „vechi” și *logos* „cuvânt”) sunt etichetate cuvintele care au încetat a mai fi frecvente în limbă, trecând în fondul pasiv al acesteia ca treptat să fie date uitării de generațiile care vin în loc. De regulă, dicționarele limbii curente sunt rezervate în raport cu includerea acestora în registrul de cuvinte, ele fiind fixate aproape în totalitate în dicționarele istorice și parțial în dicționarele de uz școlar. În funcție de apartenența lor la un nivel sau altul al limbii, arhaismele sunt de mai multe feluri: arhaisme lexicale – unități de lexic înregistrate în tezaurul limbii, dar ieșite din uz datorită evoluției societății, schimbărilor în viața socială, dispariției unor realități, ceea ce conduce la dispariția unor referenți și astfel la eliminarea factorilor care determină întrebuințarea unor astfel de unități ale lexicului: *ienicer*, *caimacam*, *paharnic*, *logofăt*, *opaiț*, *colibă*, *ișlic*, *tuzlama* etc. (Theodor Hristea califică istorismele ca fiind arhaismele lexicale); arhaisme fonetice – cuvinte cu forme vechi de pronunțare, ieșite din uzul actual: *pre* „pe”, *a îmbla* „a umbla”, *mez* „miez”, *samă* „seamă”, *a rumpe* „a rupe” etc.; arhaisme gramaticale – forme morfologice vechi: *aripe-aripi*, *inime-inimi*, *palaturi-palate*, *documenturi-documente* etc. sau structuri sintactice învechite: „*Eu să fiu a ta stăpână, tu stăpân vieții mele*”, „*Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet*” (M. Eminescu); arhaisme semantice – cuvinte care conservă semantisme vechi, pe lângă sensurile noi dobândite ulterior: *prost* „simplu”; *nemernic* „străin, pribeag”; *rost* „gură”; *moșie* „pământ strămoșesc, patrie” („*Spancioc este încă tânăr. În inima lui este iubire de moșie*” (C. Negruzzi)). Pentru a stabili dacă un cuvânt este sau nu arhaic în contextul în care este folosit trebuie să-l raportăm la stadiul de evoluție a limbii în epoca în care a fost scrisă o operă literară. Arhaismele sunt utilizate pentru realizarea valorii stilistice, a culorii locale, pentru a evoca oameni, obiceiuri, evenimente istorice, pentru a fixa în timp acțiunea unei opere cu tematica istorică. Literatura română cu tematică istorică este ilustrată de scriitori care au valorificat cu măiestrie arhaismele: Costache Negruzzi, Alexandru Odobescu, Mihai Eminescu, Mihail Sadoveanu etc. Tot în categoria arhaismelor ar trebui incluse istorismele, întrucât acestea, ca și arhaismele, nu mai sunt în uzul limbii contemporane, fiind date uitării odată cu trecerea perioadei de timp în care erau folosite. Din categoria acestora fac parte unitățile lexicale din perioada veche și din cea a dominației turcești asupra Țărilor Române: *agă*, *domnitor*, *logofăt*, *jitnicer*, *dărăban*, *pușcaș*, *haraci*, *uric*, *vodă*, *divan*, *mazil*, *răzeș*, *medelnicer*, *căminar*, *anteriu*, *caftan*, *giubea*, *ghiobec*, *vâtaf*, *peșcheș* etc. Pentru limba română din Basarabia, au devenit istorisme acele unități lexicale care țineau de administrația de stat și economia sovietică: *soviet*, *colhoz*, *sovhoz*, *comsomolist*, *activist* etc. Este inadmisibil să fie confundate cu arhaismele sau cu istorismele unitățile lexicale împrumutate din unele limbi europene care denumesc realități specifice pentru antichitatea greacă, romană sau egipteană, care, în dicționar, sunt prezentate cu mențiunile „în Grecia antică” (a se vedea: *agora*, *agoranom*, *aditon*, *amazonomahie* etc.). Se consideră că limba română este dinamică și deschisă schimbărilor, ceea ce implică o mobilitate mare a vocabularului. Astfel, cuvântul *opincă*, care făcea parte în trecut din vocabularul fundamental a devenit arhaism și a ajuns în masa vocabularului. Și invers, un neologism precum *frigider* este acum cunoscut și folosit de toți vorbitorii limbii române și ca urmare a intrat în vocabularul fundamental. Pe axa teritorială sau din punctul de vedere al *stratificării teritoriale sau spațiale*, lexicul limbii române literare se opune lexicului regional sau regionalismelor. **Vocabularul regional** este forma cea mai cunoscută a diferențierii teritoriale a sistemului lexical în raport cu lexicul literar al limbii române. Regionalismele sunt fapte de limbă

(fonetice, morfologice, sintactice sau lexicale) specifice graiului dintr-o anumită zonă geografică a țării sau a teritoriului locuit de români. În continuare propunem o serie de unități lexicale regionale specifice pentru graiul unor anumite zone geografice locuite de români. Pentru **Banat** sunt proprii următoarele unități de vocabular: *ghîje, cuină, oiagă, piglais, pecmez, crumpănă, păsulă, străjac, paradisă, piparcă, șagârt, baibarac, ai, șpais, imală, zloată, iorgovan, bold, cătană, măσαι, harșău, credenț, avlie, cărșie, uică* etc. În **Ardeal** sunt frecvente următoarele unități regionale: *a aldui, bai, băgău, birău, boroștean, boșcă, budă, ceapsă, chischinéu, cipcă, ciurdă, cloșan, cohe (cove), colopáci, copârșeu, corház, cucuruz, fedéu, fiteu, ghiușă, glajă, goz, hibă, labos, loptă, mălin, năglág, nătráfós, pogan, potoc, scoacă, șaică, bolund, farba* etc. Din zona **Maramureșului** notăm următoarele unități regionale: *acaț, boșcă, botă, ciurgău, cioroi (ciuroi), clisă, colniță, hoancă, huci, a îmburda, marhă, măgan, pancovă, picioică, roștei, șohan, șpor, ștergură, ștrimf, temeteu, tolcer, vraniță, a fâpuri* etc. Din zona **Munteniei** am selectat următoarele elemente regionale: *ginere „mire”, dadă, leliță, tușă, tataie, mamaie, oară, proboadă și pobroadă, târnă, ștircă, postavă, căpistere, cauc, taier, a piua, mestecău, mejdină, azmă, spelb, împopistrát* etc. Pentru **Oltenia** sunt proprii următoarele unități regionale: *muică, blană „scândură groasă”, târnă, zăton, lubeniță, bătătură, betelie, ciont, a bodicăi, brabete, bișag, a cebălui, cici, ciocău, citov, cloșă, cotăriță, cotói, ghijură, goangă, hală, a holomoci, hududoi, im, a îndovigă, unghet, a urdina, concii* etc. În **Bucovina** sunt frecvente următoarele unități regionale: *cobát, galiță, țipeică, bănat, chișcă, covaliu, dărușag, a flecui, a frășui, hălăoi, holcă, a îngurhui, jirebie, năboi, nevezie, obidnic, ohótă, pampușcă, parină, a runculi, a rujdi, sămuitoar, scăldăciune, scheamăt, a scopci, tarășneágă, a vetri, a zăgrăi, a zăpăi* etc. În fine, în cele ce urmează enumerăm unele regionalisme specifice pentru **Moldova**: *anțărț, bârzoii, bortă, bostan, a chimări, povidlă, chișleag, ciubotă, colțun, doseală, coșarcă, drușcă, gavanoș, guzgán, hudiță, a hurdúca, huște, a măscări, melesteu, moare, pelincă, perj, pearjă, párjoală, pepene, prásad, prásadă, răsărită, săsâiac, a stupi, tehui, a se tologi, a tumăni, ușérnic, zarzăr, a zăpsi* etc. Opoziția termen regional-termen literar este una principala și are caracter definitoriu, în sensul că cei dintâi nu sunt supuși actelor voite ale vorbirii și cultivării. Termenii regionali pot trece în vocabularul uzual, în cel literar prin operele literare. Utilizarea regionalismelor în operele artistice urmărește nu numai scoaterea în evidență a regiunii sau a zonei în care are loc acțiunea, dar și familiarizarea cititorilor cu unitățile lexicale vorbite în alte zone populate de români. „Regional” și „popular” reprezintă categorii distincte: primul termen se definește pe baza criteriului „geografic” (regional se opune în general), iar al doilea termen se definește pe baza criteriului „sociocultural” („popular” se opune lui „literar”); populare sunt cuvintele din registrul neîngrijit, folosite pe întreg teritoriul în care se vorbește românește, în timp ce regionalismele circulă numai într-o anumită zonă geografică. De exemplu, forma literară a pronumelui demonstrativ de apropiere *acesta* are mai multe variante regionale: *ahăsta* (în Banat), *aista* (în Moldova), *ăsta* (formă populară muntenească, general valabilă în limbajul colocvial din orice teritoriu al comunității vorbitorilor de limbă română). Substantivele *curechi* „varză”, *harbuș* „pepene verde”, *păpușoi* „porumb” etc. calificate în mod tradițional ca fiind regionalisme utilizate de vorbitorii din zona Moldovei, în realitate fac parte din lexicul popular. În funcție de nivelul limbii la care se manifestă, regionalismele se clasifică astfel: a) regionalisme fonetice (forme cu circulație restrânsă a unor cuvinte de uz general,

cu pronunție folosită în anumite zone): *dește* „degete”, *gios* „jos”, *frace* „frate”, *hier* „fier”, *hire* „fire”, *chiatră* „piatră”, *ghine* „bine”, *cochil* „copil”, *câne* „câine” etc.; b) regionalisme gramaticale (forme gramaticale specifice anumitor arii geografice): *oi merge, a face (va face)* – în Moldova; *cură, lucră, mâncă (curge, lucrează, mănâncă)* – în Transilvania; *asta, aia, ăștia, să răză (aceasta, aceea, aceștia, să rădă)* – în Muntenia; *o zăs (a zis)* – în Crișana; *vreaș cânta (aș cânta)* – în Banat etc.; c) regionalisme lexicale (cuvinte total diferite de corespondentele lor din limba literară): *omăt* „zăpadă”, *colb* „praf” – în Moldova; *copârșeu* „sicriu”, *clop* „pălărie” – în Ardeal; *nișel* „puțin”, *pâclă* „ceață”, *lele* „mătușă”, *ciozvârtă* „bucată” – în Muntenia; *tenchi* „porumb” – în Crișana etc.; d) regionalisme semantice (sensuri diferite ale aceluiași cuvânt, repartizate pe arii dialectale; de exemplu, substantivul *ginere* are, în aria nordică, sensul „ginere”, iar în sud are și sensul „mire”) etc. Pe teritoriul lingvistic românesc nu există o diversificare atât de profundă între graiurile populare, încât să dea naștere unui fel de bilingvism, adică la situații în care vorbitorii unui grai să vorbească acasă graiul local, iar atunci când depășesc zona acestui grai să fie nevoiți a folosi limba comună a întregului popor ca pe o altă limbă, nici în ceea ce privește fonetismul, nici în ceea ce privește lexicul, fără a mai vorbi și de sistemul gramatical. Limba română, cu toate micile ei diferențieri regionale, se caracterizează printr-o unitate inimaginabilă în raport cu celelalte limbi romanice și nu numai. Dacă este vorba de o comunitate regională în care oamenii spun: *plapumă, varză, pepene verde, cartof, piștie, tăiței* etc. și de o altă comunitate vecină sau îndepărtată în care oamenii spun: *iorgan (oghial), curechi, harbuz (lubeniță), barabulă (piciocă, crump), răcitură, tocmagi* etc. (Bahнару 2008, 129), vom constata că înțelegerea și comunicarea verbală dintre vorbitori se realizează fără niciun obstacol în pofida acestor deosebiri insignifiante de vocabular și pronunție. În cazul *diferențierii sociale* a lexicului este vorba de acele unități lexicale care funcționează numai în vorbirea unor anumite clase, pături sau grupări sociale. De această dată este vorba de cuvinte argotice, de jargon, de vocabularul meseriilor populare, de vulgarisme, de termeni tehnici și științifici. Vorbind despre **vocabularul argotic** sau despre argotisme, avem în vedere cuvintele ce aparțin unui limbaj special, numit argou (< fr. *argot*). Sintagma limbaj special înseamnă felul de a vorbi specific unui grup care se separă, în special prin vocabular, de comunitatea în care trăiește. Ion Pachia Tatomirescu definește argoul ca fiind „un mod de exprimare nonliterar, specific anumitor grupuri sociale „certate cu legea” și cu „codul manierelor elegante” – grupuri alcătuite din vagabonzi, delincvenți, dar și din elevi, studenți, militari care și-au format un „vocabular special”, cuprinzând cuvinte „cu sensuri deturnate”, din limba comună, ori din sfera regionalismelor, neologismelor etc., după un „cod propriu-încriptat”, cu „înțelesuri” fără vreo legătură cu sfera lor propriu-zisă, încât să fie „de nebănuit” îndeosebi celor ce reprezintă autoritățile, ori celor ce au legături cu autoritățile” (Tatomirescu, p. 22). În același timp, Rodica Zafiu examinează această clasă de cuvinte în relație cu viața citadină (Zafiu, 14), iar Dumitru Irimia consideră că limbajul argotic se dezvoltă în varianta citadină a limbajului (Irimia 1986, 85-87). Pentru Al. Vasiliu, argoul reprezintă o creație inconștientă, dar cu caracter convențional, artificial (Vasiliu, 3). Din pitorescul „vocabular” argotic amintim: *bac* „examen de bacalaureat”, *bilă* „cap”, *bostan* „cap”, *bos-mare* „director”, *a ciripi* „a denunța”, *ciripitor* „denunțator”, *curcan* „polițist”, *fasole* „dintți”, *fetiță*, „mitralieră”, *gagiu* „individ; iubit”, *icre* „bombe”, *limbă* „informator al poliției”, *mate* „matematică”, *mișto* „foarte bun / frumos”, *mititica*

„pușcărie”, *sticlete* „polițist”, *universitate* „închisoare” etc. Scriitori de mare talent au valorificat potențialul stilistic argotic: „Sici, bei” de T. Arghezi, „Groapa” de E. Barbu, „Argoticele” lui N. Stănescu, „Cântice țigănești” de M. R. Paraschivescu etc. Argoul are două ipostaze principale: limbajul mediilor interlope – al hoților, al prostituatelor, al pușcăriașilor (destul de tehnic și mai bine individualizat, relativ stabil și grefat pe structurile limbii populare); limbajul tinerilor, al nonconformismului juvenil, mai apropiat de registrul colocvial, expresiv și schimbător, foarte dependent de mode. M. Baciuc Got subliniază faptul că argoul românesc nu e format doar pe *fundament lingvistic țigănesc*, cum în mod eronat se crede de obicei, ci, dimpotrivă, „cuvintele de origine țigănească nu mai dețin *supremația* în cadrul argoului românesc” (Got 2008, 78), autoarea prezentând atât arhaisme, cât și neologisme din diverse limbi, pentru a demonstra racordarea noastră la un *internaționalism argotic*. O seamă de cuvinte argotice fac parte din limbajul comun, cărora prin metaforă, li s-a dat un înțeles deosebit. De exemplu, substantivul *bombă* e folosit în argou cu două sensuri: „senzație mare” și „știre importantă”. Unele cuvinte din graiurile regionale devin unități argotice: *pârnaie* (reg.) „oală mare de pământ folosită în gospodăria țărănească” și „închisoare, pușcărie”, *pârlitură* (reg.) „loc ars dintr-o pădure” și (arg.) „cartier fără obiective importante pentru furt”. Lexicul este supus unor schimbări permanente și elementele de argou se modifică mereu, în acest scop împrumutându-se pe larg elemente din graiurile regionale, din alte idiomuri, inclusiv abrevieri, cuvinte cu sens modificat etc. I. Iordan scria că în argou nu se face nicio deosebire între cuvintele propriu-zis argotice și cele familiare sau populare, „o separare a lor nu-i posibilă și nici nu este principal recomandabilă, toate sunt producția afectului și fantaziei” (Iordan 1975, 311). Limba română vorbită în Republica Moldova nu are practic un argou românesc, acesta fiind substituit, realmente, de argoul respectiv din limba rusă. Ca unități argotice rusești frecvent utilizate de tinerii basarabeni putem menționa: *a se vrubi* „a înțelege, a-și da seama”, *a bașli* „a plăti”, *a gani* „a vorbi aiurea, neconvincător”, *a gruzi* „a certa, a speria pe cineva”, *a muti* „a pune ceva la cale”, *a se prikăli* „a lua peste picior pe cineva”, *a kidăni* „a înșela pe cineva”, *bazar* „vorbă, discuție”, *bomj* „boschetar”, *gudioj* „chef mare, bairam”, *ment* „polițist”, *musor* „polițist”, *muzon* „muzică”, *discaci* „discotecă”, *blatnoi* „modern”, *prikolnâi* „interesant, hazliu” etc. (Condrea 2007). **Jargonul** este, de asemenea, o varietate de limbaj specific anumitor categorii sociale, profesionale etc., care reflectă fie dorința celor ce-l vorbesc de a se distinge de masa mare a vorbitorilor, fie tendința de a folosi termeni specifici profesiunilor respective și care se caracterizează prin abundența cuvintelor și expresiilor pretențioase, de obicei împrumutate din alte limbi, sau a celor de îngustă specialitate. Jargonul include cuvintele neologice insuficient integrate în sistemul fonomorfologic al limbii române și incomplet socializate, care circulă în paralel cu termenii uzuali. Spre deosebire de neologismele necesare care corespund unor realități noi (*computer*, *a faxa*, *a lista* etc.), termenii de jargon nu acoperă o necesitate lexicală; ei reflectă snobismul unor indivizi sau grupuri socioculturale, care cred că astfel își dovedesc „superioritatea”. În istoria societății românești, se succed subclase de lexic de jargon cu unități lexicale preluate din turcă, greacă, latină, franceză (V. Alecsandri în piesele din ciclul Chiriței, I. L. Caragiale în *O noapte furtunoasă*, *D-ale carnavalului* etc. au surprins folosirea deformată, neglijentă a „prețioaselor ridicole” din burghesia în ascensiune: *filfizon*, *bulivar*, *musiu*, *moncher*, *madam*, *furculision*, *mersi*, *bonjour* etc.) și mai nou din engleză (*ok*, *bye-bye*, *weekend*,

job, business, all right, look, speech, supermarket, living, star etc.). **Vocabularul meseriilor populare** sau **profesionalismele** se individualizează prin faptul că includ cuvintele și expresiile folosite în meseriile populare, în artizanat. Acestea nu trebuie confundate cu termenii tehnici și științifici, primii fiind de origine populară, iar cei tehnici și științifici sunt, de regulă, internaționalisme, împrumutate din alte limbi și sunt de natură savantă. Unitățile lexicale din domeniul profesiilor populare denumesc materiale, unelte, obiecte și operații specifice în domeniul respectiv. Limbajul profesional se caracterizează prin stabilitate lexicală. În continuare enumerăm o serie de meserii populare, inclusiv de artizanat: *aurărie, argintărie, arămarie, armurărie, butnărie, blănărie, birjărie, broderie, cazangerie, cojocărie, curelărie, cizmărie, ciubotărie, croitorie, cusătorie, cărăușie, ceaprazărie, cârnățarie, ceramică, cărămidărie, coafare, cioplire, ceasornicărie, croșetare, cuțitărie, dulgherie, droșcărie, dogărie, drănițit, dubălărie, fierărie, făurărie, franzelărie, frângherie, feronerie, giuvaiergerie, gravură, hămurărie, ișlicărie, lăcătușărie, lemnărie, legătorie, meșteșugărie, mătăsărie, minerit* etc. (Bahnaru 2009, 146). Profesionalismele se bucură și în prezent de circulație relativ mare, întrucât denumesc realități referitoare la arta populară, iar „arta populară este o artă primitivă. De aici rezultă farmecul ei, de aici și pericolul, din ce în ce mai amenințător, al cotropirii și nimicirii sale în fața presiunii vieții moderne” (Cantacuzino 1993, 177-199). **Lexicul vulgar** (lat. *vulgaris* „vulgar”) (**licențios, indecent, injurios**) sau **vulgarismele** (fr. *vulgarisme*) se referă la elementele de limbă (cuvinte, expresii) cu un conținut vulgar. Vocabularul licențios este specific unor grupări sociale mai puțin cultivate. Mulți confundă argourile cu vulgarismele. În realitate, cuvintele indecente capătă marca specifică a elementelor argotice numai în situația în care au suferit evoluții semantice speciale, care le conferă altă sensuri decât cele denotative. Adesea lexicografii nu fac o delimitare clară între termenii argotici, colocviali, populari și vulgari; aceștia din urmă fiind percepuți mai lesne de specialiști, din care cauză ei presupun o anumită conștientizare a diversității lingvistice și o familiarizare cu toate variantele stilistice enumerate. Lexicul injurios conține cuvinte care denumesc funcții fiziologice, părți ale corpului omenesc etc., fiind reprezentat de acte de limbaj specifice ca imprecăția, insulta. Limbajul injurios are un potențial violent, care variază în funcție de situație: de la înjurătura adresată, cu intenție de agresare (*du-te în...*), la cea neadresată, simplă formă de descărcare nervoasă (*fir-ar să fie de scaun!*). Dicționarele explicative de proporții „care se adresează în general unui public vast nu pot, din motive ușor de înțeles, să nu includă termeni pe care societatea bună continuă, mai puțin în teorie, să le respingă” (Bahnaru 2008, 133). **Termenii tehnici și științifici** se referă la limbajul tehnic, care cuprinde cuvinte și expresii specifice unui anumit domeniu al tehnicii sau al științei: *bielă, bară de direcție, electromotor, șasiu, carburator, bisturiu, catgut, adjectiv, fotosinteză, electron, polinom, ipotenuză, divizibilitate* etc. Așadar, terminologia tehnică și științifică formează un limbaj special, specific pentru un cerc mai mare sau mai restrâns de persoane competente într-un domeniu sau altul. Termenii dispun de unele caracteristici obligatorii, în raport cu unitățile lexicale obișnuite: sunt monosemantici, nu au valori conotative, au circulație internațională, de obicei, nu dispun de sinonime. Numărul acestor termeni este în creștere permanentă datorită dezvoltării societății, a științei și tehnicii. Terminologiile de specialitate sunt astăzi atât de evaluate pentru fiecare domeniu, încât lexicologia și lexicografia au dezvoltat o altă știință conexasă numită terminologie, iar practica elaborării dicționarelor terminologice este numită terminografie. În acest subdomeniu lingvistic, orice termen de specialitate se numește termen tehnic (indiferent

că el aparține medicinei, arhitecturii, electronicii etc.), iar totalitatea termenilor care desemnează obiecte, procese, fenomene, calități etc. se numește nomenclatură. Terminologia specială face parte din „fondul savant, numit astfel pentru că s-a format din cuvintele împrumutate, în marea lor majoritate, pe cale livrească, odată cu obiectele și noțiunile denumite” (Evseev et alii, 126). O parte considerabilă din unitățile terminologice depășește limitele stricte ale domeniului respectiv (*astronautică, biochimie, fizică, informatică, medicină, mecanică, lingvistică* etc.) și este acceptată de vorbitorii instruiți din cele mai variate domenii, pătrunzând chiar și în fondul lexical fundamental al limbii. Trecerea unor termeni din vocabularele de specialitate în uzul comun sau în alte limbaje cu sferă restrânsă ține de mecanismele naturale ale evoluției societății și a limbii. Dicționarele de limbă ar trebui să fie adaptate la noile necesități ale celor care utilizează româna pentru a citi texte diverse și pentru a putea recurge la toate sursele de informare. În continuare propunem o serie de termeni tehnici și științifici din variate domenii: **agricultură**: *biomasă, fungicide, fertilizator* etc., **anatomie**: *sfincter, embrion, stafilococ* etc., **astronomie**: *magnetism stelar, diametru aparent, emersiune, nadir* etc., **biologie**: *ergonomie, citotaxonomie, akinezie, plancton, senescență, proteom* etc., **chimie**: *izotoni, saturație, legea lui Avogadro, volatilizare* etc., **fizică**: *fotorezistență, drum optic, neutrin, reluctanță, iradiere* etc., **geografie**: *geodezie, loxodromă, tropic, smog, bazalt* etc., **matematică**: *fus sferic, divizibilitate, ortogonalitate, asimptotă, hexagon, exponent* etc., **medicină**: *microsporie, agorafobie, ergoterapie, colesterol, reflexoterapie* etc.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bahнару V., *Elemente de lexicologie si lexicografie*. – Chișinău: Editura Știința, 2008.
2. Bahнару V., *Elemente de semasiologie româna*. – Chișinău: Editura Știința, 2009.
3. Cantacuzino, G. M., *Considerații asupra influențelor în arta românească //* Introducere la opera lui Vitruviu. – București: Editura Meridiane, 1993.
4. Condrea Irina, *Argoul basarabean în stradă și în presă //* Limba Română, nr. 1-3, anul XVII, 2007.
5. Evseev I., Șerban V., *Vocabularul românesc contemporan*. – Timișoara: Facla, 1978.
6. Got Miorița, *Argoul românesc. Expresivitate și abatere de la normă*, ed. a II-a. – București: Editura Corint, 2008.
7. Iordan I., *Stilistica limbii române*. – București: Editura Științifică, 1975.
8. Iordan I., Robu, VI., *Limba română contemporană*. – București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
9. Irimia D., *Structura stilistică a limbii române contemporane*. – București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
10. Tatomirescu, Ion Pachia, *Dicționar estetic-literar, lingvistic, religios de teoria comunicației...* – Timișoara: Editura Aethicus, 2003.
11. Vasiliu Al., „Din argoul nostru” Extras din Grai și Suflet, VII, rev. „Institutul de filologie si folclor”. – București: Atelierele Socec și Co., S.A, 1937.
12. Zafiu, Rodica, *Diversitate stilistică în româna actuală* (Argoul – privire generală). – București: Editura Universității din București, 2001.